

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ 2021

A1.α

1. **Σωστό** («-πολιτικήν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἤς μέρος πολεμική-»).
2. **Σωστό** («Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῶ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»).
3. **Λάθος** («᾽Πότερον ὡς αἱ τέχνηαι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; νενέμηνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις...»)

A1.β

1. Αναφέρεται στη λέξη «θηρίων».
2. Αναφέρεται στη φράση «᾽Πότερον ὡς αἱ τέχνηαι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω;».

B1.

Σύμφωνα με τον Πρωταγόρειο μύθο, οι άνθρωποι με τα δώρα του Προμηθέα πετυχαίνουν τη δημιουργία πνευματικού και υλικού πολιτισμού, όμως όλες αυτές οι θαυμαστές ανθρώπινες κατακτήσεις – παράγωγες της αξιοποίησης των τεχνικών γνώσεων και των πολυμορφικών εφαρμογών από τη χρήση της φωτιάς – συμβαίνουν σε κατάσταση ακοινωνησίας, αγριότητας και αδυναμίας για οργανωμένη ζωή, αφού αρχικά οι άνθρωποι κατοικούσαν διασκορπισμένοι («᾽ῶκουν σποράδην»). Κινδύνευαν, επομένως, από τα θηρία, τα οποία δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν λόγω της έλλειψης σωματικών δυνατοτήτων σε σχέση με αυτά και της έλλειψης κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, αλλά και της πολεμικής τέχνης, η οποία, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, αναπτύσσεται μόνο μέσα στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνίας («ἀπ᾽άλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἰκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής -πολιτικήν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἤς μέρος πολεμική-»).

Ἔτσι, λοιπόν, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτούς τους κινδύνους, αναγκάζονται να συγκεντρωθούν και να συγκροτήσουν τις πρώτες μορφές κοινωνίας («ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις»). Αποτέλεσμα της πρωτοκοινωνικής εκδήλωσης των ανθρώπων, δηλαδή της τυχαίας συνύπαρξής τους, χωρίς χωρίς εσωτερικούς δεσμούς και κανόνες που οριοθετούν τη συμπεριφορά τους, ήταν η εμφάνιση πρόσθετου κινδύνου αφανισμού τους. Λόγω της έλλειψης πολιτικής οργάνωσης οι άνθρωποι άρχισαν να αδικούν ο ένας τον άλλο («ἠδίκουν ἀλλήλους») και να αλληλοσκοτώνονται, με αποτέλεσμα να βρεθούν και πάλι στην ίδια χασοτική κατάσταση («ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο.»). Η επιστροφή τους στη φύση τους εξέθετε στον θανάσιμο κίνδυνο των άγριων θηρίων, ενώ η συνύπαρξή τους στον κίνδυνο της αλληλοεξόντωσής τους. Το ανθρώπινο είδος, λοιπόν, βρίσκεται πάλι αντιμέτωπο με την πρόκληση της επιβίωσης του.

Ο Δίας, για να διασφαλίσει την προοπτική επιβίωσης των ανθρώπων που διέτρεχαν άμεσο κίνδυνο αφανισμού, αποφασίζει να τους προσφέρει τήν αἰδῶ καὶ τήν δίκην. Ἔτσι, θα είναι δυνατή η συγκρότηση κοινωνιών και η περαιτέρω ανάπτυξη του πολιτισμού. Η ενέργεια αυτή του Δία δείχνει το ενδιαφέρον και τη φροντίδα του για τους ανθρώπους.

Αἰδῶς: είναι ο σεβασμός, το αίσθημα ντροπής του κοινωνικού ανθρώπου για κάθε πράξη που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Η δράση της είναι ανασταλτική και αποτρεπτική και συμπίπτει με τη λειτουργία της ηθικής συνείδησης. Το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, αφού με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία των άλλων. (Εναλλακτικά μπορεί να αξιοποιηθεί το σχόλιο του φακέλου υλικού «αἰδῶς», σελ. 62).

Δίκη: είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η ενύπαρκτη στον άνθρωπο αντίληψη για το δίκαιο και το άδικο, ο σεβασμός των γραπτών και άγραφων νόμων και των δικαιωμάτων των άλλων, καθώς και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων, όταν καταστρατηγούνται βάνανυσα από κάποιον. Η δίκη εκδηλώνεται με τη δημιουργία και την τήρηση κανόνων δικαίου, την κατοχύρωση του δικαίου, του ορθού και του νόμιμου. Ἔτσι περιστέλλεται ο ατομικισμός και ο εγωισμός και εξασφαλίζεται η αρμονική κοινωνική συμβίωση. (Εναλλακτικά μπορεί να αξιοποιηθεί το σχόλιο του φακέλου υλικού «δίκη», σελ. 62).

Κάθε πολιτισμικά προηγμένη κοινωνία θεμελιώνεται στις αξίες της αιδούς και της δίκης. Οι αξίες αυτές είναι καθολικές και συνιστούν παράγωγα της εξέλιξης τόσο της ηθικής συνείδησης, όσο και του πολιτισμού που την εκφράζει και την κατευθύνει.

Με τη φράση «ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί» διατυπώνεται έξοχα η κοινωνιοπλαστική αποστολή της αιδούς και της δίκης. Χάρη στην αιδῶ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή του συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Ειδικότερα η αιδῶ οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμου», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας. Η δίκη παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους,

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ:

Κτίριο 1: Γραμβούσης 5 & Καγιαμπή, Κέντρο Ηρακλείου, τηλ./fax: 2810 285 726

Κτίριο 2: Αεωφόρος Κνωσού 187, Άγιος Ιωάννης, τηλ: 2810 212 333, www.lna.gr

ΑΘΗΝΑ:

Κτίριο 1: Ησιόδου 18 (Άλιμος-Αγ. Δημήτριος), τηλ.: 2109913433

Κτίριο 2: Θεομήτορος 54 & Αργυροστολίου 126, τηλ: 2109820561, www.ena.edu.gr

ώστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται φιλίαν, που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ώστε να συμβιώνουν αρμονικά.

Χρειάζεται βέβαια να διευκρινισθεί ότι οι δύο αξίες δόθηκαν ως πρότυπα που έπρεπε να κατακτηθούν από τους ανθρώπους με τη λογική και τον προσωπικό αγώνα. Άλλωστε ο Δίας, αν και κατείχε την πολιτική τέχνη, δεν τη δώρισε στον άνθρωπο. Αντίθετα δώρισε την αιδώ και τη δίκη για να εξοικονομήσει την πολιτική τέχνη μόνος του ο άνθρωπος με τον προσωπικό αγώνα του. Όταν οι άνθρωποι γνωρίσουν σε βάθος τις έννοιες αυτές, που προβάλλονται ως αιτήματα της ηθικής, και είναι σε θέση να τις πραγματώσουν στις σχέσεις τους, τότε η οργάνωση της πολιτικής κοινωνίας θα στηρίζεται σε αυτές. Η πολιτεία που θεμελιώνεται σε αυτές είναι δημοκρατική, γιατί ο αμοιβαίος σεβασμός και το αίσθημα δικαιοσύνης των πολιτών εμποδώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους και με την πολιτεία και εξασφαλίζει ισορροπία στις σχέσεις τους.

B2.

Στον διάλογο αυτό ο Δίας θεωρεί απαραίτητη την καθολικότητα των αξιών της αιδούς και της δίκης για τους ανθρώπους, με την αιτιολόγηση-επιχείρημα ότι η κοινωνία δεν μπορεί να συγκροτηθεί πολιτικά, αν οι βασικές ιδιότητες που θεμελιώνουν την πολιτική συγκρότηση δεν είναι κοινές σε όλα τα μέλη της. Στην πολιτική αρετή (την οποία ο άνθρωπος κατακτά με την αιδώ και τη δίκη) πρέπει να συμμετέχουν όλοι ανεξαιρέτως οι πολίτες, γιατί μόνο έτσι μπορούν να συγκροτηθούν οργανωμένες και βιώσιμες κοινωνίες. Η αιδώς και η δίκη λειτουργούν ως συνεκτική δύναμη της κοινωνίας και η απουσία τους συνεπάγεται τη διάλυσή της («'Επί πάντας...τεχνῶν»).

Ο Πρωταγόρας τελειώνει τον μύθο με τον Δία να επιβάλλει αυστηρά την ανάγκη της καθολικότητας της πολιτικής αρετής και μάλιστα με την ποινή του θανάτου δηλώνοντας έτσι την πολύ μεγάλη σημασία που δίνει στις αξίες της αιδούς και της δίκης για τη συγκρότηση και τη διατήρηση της πολιτείας.

Η εντολή του Δία για την επιβολή της θανατικής ποινής παρουσιάζεται με τις εξής γλωσσικές επιλογές: α. Εναλλαγή ευθέως και πλαγίου λόγου («'Επί πάντας' ἔφη ὁ Ζεὺς, "καὶ πάντες μετεχόντων..."»), β. χρήση προστακτικής ἐγκλισης («'θές'»), γ. χρήση παρομοίωσης («'ὡς νόσον πόλεως'»), δ. επανάληψη («'πάντας...πάντες'»).

Η σημασία και η αυστηρότητα του νόμου του Δία τονίζεται από την επιβολή θανατικής ποινής («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως») σε όποιον δεν συμμορφώνεται στις εντολές του. Η παρομοίωση όποιου δεν συμμετέχει στην πολιτική αρετή με αρρώστια της πόλης υποδηλώνει ότι αποτελεί κίνδυνο γι' αυτή και πρέπει να θανατωθεί για να διαφυλαχθεί η τάξη και η ισορροπία του συνόλου. Ο Δίας ζητάει το απόλυτο και το απαιτεί με αμείλικτη σκληρότητα. Επιπλέον η επιβολή της ποινής του θανάτου από τον Δία, και συνεπώς η αδυναμία του να εξασφαλίσει την καθολικότητά τους, δείχνει ότι οι αξίες της αιδούς και της δίκης δεν είναι έμφυτες, γιατί δεν αποτελούσαν γνώρισμα της αρχικής ανθρώπινης φύσης και ότι ο σκληρός νόμος που τις επιβάλλει είναι «έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης». Με αυτόν τον τρόπο οι πολίτες διαμορφώνουν κοινωνικοπολιτική συνείδηση και αναδεικνύονται υπεύθυνοι για τη χρηστή διοίκηση, αφού αυτή εξαρτάται από το δικαίωμά τους να έχουν βαρύνουσα άποψη για τη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων.

B3.

1. α. Α
2. γ. Α
3. β. Σ
4. β. Σ
5. γ. Α

B4.α.

σποράδην: σπαρτά
σκεδαννύμενοι: διασκέδαση
ἀπώλλυντο: πανωλεθρία
ικανός: άφιξη
μετεχόντων: σχολικός
θές: παρακαταθήκη

B4.β.

«**διεφθείρονται**»: Η ενασχόληση με την πολιτική πολλές φορές διαφθείρει τον χαρακτήρα του ανθρώπου.

«**δημιουργοί**»: Η έκθεση έργων τέχνης που φιλοξενείται στην πινακοθήκη περιλαμβάνει θαυμάσιες καλλιτεχνικές δημιουργίες.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ:

Κτίριο 1: Γραμβούσης 5 & Καγιαμπή, Κέντρο Ηρακλείου, τηλ./fax:
2810 285 726
Κτίριο 2: Λεωφόρος Κνωσού 187, Άγιος Ιωάννης, τηλ: 2810 212
333, www.1na.gr

ΑΘΗΝΑ:

Κτίριο 1: Ησιόδου 18 (Άλιμος-Αγ. Δημήτριος), τηλ.: 2109913433
Κτίριο 2: Θεομήτορος 54 & Αργοστολίου 126, τηλ: 2109820561,
www.ena.edu.gr

B5.

Στο κείμενο αναφοράς ο Πρωταγόρας αναφέρει ότι η έλλειψη πολιτικής οργάνωσης είχε ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι να αδικούν ο ένας τον άλλο («ήδίκουν ἀλλήλους») και να αλληλοσκοτώνονται («ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο»). Ταυτόχρονα, στο παράλληλο κείμενο ο συνομιλητής του Σωκράτη, ο Καλλικλής, αντιπαραθέτει τους θετούς νόμους της κοινωνίας με το δίκαιο της φύσης. Και στα δύο κείμενα, λοιπόν, οι δύο στοχαστές παραθέτουν τις απόψεις τους σχετικά με τη δικαιοσύνη και την αδικία για τη διαμόρφωση κοινωνικής οργάνωσης.

Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα όταν οι άνθρωποι ζούσαν διασκορπισμένοι («ἄβουκον σποράδην») κατασπαράζονταν από τα θηρία («ἀπόλλυντο ὑπὸ τῶν θηρίων»). Για να αντιμετωπίσουν αυτόν τον κίνδυνο, επιδίωκαν να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις («ἐζήτουν...πόλεις»). Αποτέλεσμα της πρωτοκοινωνικής εκδήλωσης των ανθρώπων, δηλαδή της τυχαίας αθροιστικής συνύπαρξής τους, χωρίς εσωτερικούς δεσμούς και κανόνες που οριοθετούν την συμπεριφορά τους, ήταν η εμφάνιση πρόσθετου κινδύνου αφανισμού τους. Λόγω της έλλειψης πολιτικής οργάνωσης οι άνθρωποι άρχισαν να αδικούν ο ένας τον άλλον («ήδίκουν ἀλλήλους») και να αλληλοσκοτώνονται, με αποτέλεσμα να βρεθούν και πάλι στην ίδια χαοτική κατάσταση («ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο»). Γιατί η επιστροφή τους στη φύση τους εξέθετε στον θανάσιμο κίνδυνο των άγριων θηρίων, ενώ η συνύπαρξή τους στον κίνδυνο της αλληλοεξόντωσής τους. Το ανθρώπινο είδος, λοιπόν, πάλι αντιμετώπιζε με την πρόκληση της επιβιώσής του. Επομένως, ο Πρωταγόρας θεωρεί ότι η έλλειψη δικαιοσύνης οφείλεται για την απουσία κοινωνικής οργάνωσης, ενώ η ύπαρξή της και η απουσία της αδικίας βοηθά τους ανθρώπους να συνυπάρχουν αρμονικά μεταξύ τους.

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με το παράλληλο κείμενο, οι αδύνατοι άνθρωποι, δηλαδή οι πολλοί, επιβάλλουν εξουσία στους λίγους, καθορίζοντας τους νόμους αλλά και τι είναι αξιόπαινο και αξιοκατάκριτο. Στόχος τους είναι το προσωπικό τους συμφέρον. Στηρίζονται στην αριθμητική τους υπεροχή και διατείνονται ότι το να επιδιώκει κάποιος να έχει περισσότερα από τους άλλους είναι άδικο. Φοβίζονται, λοιπόν, τους πιο δυνατούς και ικανούς, εφόσον οι ίδιοι είναι κατώτεροι. Για αυτούς το να επιδιώκει κάποιος να έχει περισσότερα από τους άλλους είναι άδικο και παράνομο. Αυτή η άποψη βρίσκει αντίθετο τον Καλλικλή, ο οποίος το θεωρεί άδικο και απορρίπτει αυτήν την αντίληψη. Σύμφωνα με τον ίδιο, αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη δίκαιο που καθορίζεται από τη φύση η οποία επιτρέπει στους καλύτερους και δυνατότερους να έχουν περισσότερα από τους χειρότερους και πιο αδύνατους.

Επομένως, οι δύο στοχαστές διαφοροποιούνται στις απόψεις τους όσον αφορά την αδικία, αφού ο Πρωταγόρας θεωρεί ότι η αδικία απομακρύνει τους ανθρώπους από τη δυνατότητα αρμονικής κοινωνικής συνύπαρξης με νόμους και πολιτική αρετή, ενώ ο Καλλικλής υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι από τη φύση τους έχουν μια ροπή προς την ατομικότητα και την εξυπηρέτηση των προσωπικών τους συμφερόντων έναντι του συλλογικού καλού. Έτσι, επιβάλλεται το δίκαιο του ισχυρού και η έννοια της δικαιοσύνης αλλοιώνεται.

Γ1

Ο Άνυτος, λοιπόν, εξαιτίας της κακής εκπαίδευσης του γιου του και της δικής του υπεροψίας ακόμα, αν και είχε πεθάνει, απέκτησε κακή φήμη/δυσφημίστηκε. Ο Σωκράτης, όμως, επειδή είχε έπαρση στο δικαστήριο δημιουργώντας φθόνο, περισσότερο έκανε τους δικαστές να τον καταδικάσουν. Σ' εμένα, λοιπόν, φαίνεται ότι έτυχε μοίρας που αγαπούν οι θεοί.

Γ2. Σύμφωνα με τον Ξενοφώντα, ο Σωκράτης επέδειξε ψυχική ρώμη στο δικαστήριο, γιατί τη δεδομένη στιγμή θεωρούσε τον θάνατο προτιμότερο αγαθό σε σχέση με τη ζωή. Συνεπώς, όπως στη ζωή γενικότερα δεν ήταν αντίθετος σε ό,τι θεωρούσε αγαθό, έτσι και τώρα δεν έδειξε δειλία, ακριβώς γιατί πίστευε ότι ο θάνατος ήταν καλός γι' αυτόν.

Ο ιστορικός κρίνοντας και αξιολογώντας τη στάση του Σωκράτη δηλώνει πως, καταλαβαίνοντας τη σοφία και τη γενναιότητα του άνδρα, αδυνατεί να μην τον θυμηθεί ή να μην τον επαινέσει για τη στάση του, όταν τον θυμάται.

Γ3. α.

ἡμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι· τῶν μὲν γὰρ βίων τὰ χαλεπώτερα

Γ3. β.

Γνώθι, ζῆ, τεθνηκώς/τεθνεώς ἴσθι

Γ4. α.

- Έναρθρο απαρέμματο, εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο έπαγόμενος.
- Έναρθρο απαρέμματο, γενική συγκριτική, ονοματικός ετερόπλωτος προσδιορισμός στο κρείττον, β' όρος σύγκρισης.
- Γενική κτητική, ονοματικός ετερόπλωτος προσδιορισμός στο σοφίαν και γενναιότητα.
- Κατηγορούμενο του αντικειμένου τον άνδρα.

Γ4. β.

Υπόθεση: ει συνεγένετο Απόδοση: νομίζω Είδος: πραγματικό

Υπόθεση: εάν συγγένηται Απόδοση: νομῶ Είδος: προσδοκώμενο

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ:

Κτίριο 1: Γραμβούσης 5 & Καγιαμπή, Κέντρο Ηρακλείου, τηλ./fax:
2810 285 726

Κτίριο 2: Λεωφόρος Κνωσού 187, Άγιος Ιωάννης, τηλ: 2810 212
333, www.ena.gr

ΑΘΗΝΑ:

Κτίριο 1: Ησιόδου 18 (Άλιμος-Αγ. Δημήτριος), τηλ.: 2109913433

Κτίριο 2: Θεομήτορος 54 & Αργοστολίου 126, τηλ: 2109820561,
www.ena.edu.gr